

uitgebreid gepresenteerd en tevens gerelateerd aan een bredere filosofische context. Voor moderne ontwikkelingen binnen de logica raadplege men best andere literatuur; het was immers uitdrukkelijk niet de bedoeling van de auteurs om daar dieper op in te gaan.

Bert MOSSELMANS

"ALSO SPRACH..." MICHEL SERRES

Michel Serres, *Het contract met de natuur*, Kampen. Kok Agora & Kapellen, DNB/Pelckmans, 1992, 188 blz., 595 Bfr., ISBN 90 2891 659 8

"De crisis waarin wij ons bevinden treft de basis van alles. Het gaat hier niet meer om een intellectueel gevecht, het is geen kwestie meer van ideeën of taal of logica of geometrie, maar een kwestie van tijd, van overleven" (blz. 129). Met dit citaat is niet alleen de toon gezet, maar ook de kerngedachte geformuleerd van voorliggend essay. Michel Serres, filosoof, lid van de *Académie Française* en één van de laatste nog overblijvende 'maîtres penseurs' van de na-oorlogse Franse intellectuele scène stelt hier niet zonder de nodige zin voor dramatiek vast dat onze moderne cultuur zich op een keerpunt bevindt (blz. 26). De crisis die ze thans doormaakt is namelijk nog onuitgegeven: het is een cultuurcrisis die voor het eerst in de geschiedenis dreigt om te slaan in een crisis van de natuur. Oorzaak van die impasse is de ongebreidelde groei en de daarmee verbonden totaliteitsaanspraken van de instrumenteel-technische rationaliteit van de moderne wetenschappen. Om het tij te keren, rest ons nog maar één oplossing: teruggrijpen naar de vruchtbare aarde onder het gewoeker van de wetenschap, teruggrijpen tot achter de wereld van het sociaal contract — de mogelijksvoorwaarde bij uitstek van het moderne weten (blz. 40) — ten einde op die manier een contract te sluiten met de natuur. Om een dergelijk contract af te sluiten, zullen we echter een beroep moeten doen op een andere type van rationaliteit, op een ander type van weten: op een weten dat zich niet tegenover de natuur geplaatst ziet, maar zichzelf met en vanuit die natuur gestalte geeft. Dit nieuwe type van weten is niet nieuw, maar heeft een eigen traditie, ook al is die steeds meer in de vergetelheid geraakt. Het is de traditie van het ware weten (blz. 111): de traditie van de wijsheid (blz. 139-40). Alleen het luisteren naar het woord van de wijsheid vermag daarom de anders onafwendbare catastrofe tegen te houden.

Afgezien van deze nogal apokalyptische 'mise-en-scène' — die Michel Serres trouwens *verbatim* onderschrijft (blz. 29) — hoeft de idee van een 'contract met de natuur' nog niet 'schwärmerisch' te zijn. Dat wordt ze jammer genoeg wel door de ondoorzichtige opbouw, het gezwollen taalgebruik, de conceptuele onzuiverheid en het wereldhistorische pathos van dit essay. Serres wil met dit boek té veel, en dit zowel naar vorm als naar inhoud. Naar de vorm wil dit essay terzelfdertijd narratief en analytisch, allegorisch en geschiedfilosofisch zijn. De vier hoofdstukken van de tekst vormen dan ook vier grondig

verschillende tekstgenres. Het filosofisch-discursieve genre waar in klare taal het concept van het contract met de natuur geëxpliciteerd wordt, ontbreekt echter. De lezer weet na de lectuur niet méér over het hoe en het wat van dit contract, dan bij het begin. Hem rest alleen de wat verweesde herinnering van een orakel te hebben bijgewoond, van een jeremiade, van een onheilsprofetie te hebben aanhoord. Naar de inhoud wil dit essay dan weer een panoramische blik bieden op de trieste gang van de wereldgeschiedenis, van Adam en Eva in het paradijs tot de lancering van een Ariane-raket op de basis te Kourou. Daarbij aarzelt Michel Serres niet om rhetorisch krachtige, maar filosofie-historisch hoogst dubieuze associaties, parallellen en interpretaties voor te stellen. Hij laat zich bovendien betrappen op een aantal onvergeeflijke onnauwkeurigheden zoals zijn versie van het verhaal van 'Odysseus en de sirenen', waarin Odysseus kon weerstaan aan het verleidelijke gezang van de sirenen omdat hij doof (sic!) zou zijn geweest (blz. 66).

Nu zou men dit alles nog met de mantel der essayistiek kunnen toedekken — een essay is toch geen filosofisch tractaat, wordt door de band toch ietwat vlugger, ietwat emphatischer geschreven, — ware het niet dat het 'discours' waarin de hele tekst baadt, een opvallende dubbele bodem heeft. Op het eerste gezicht is de tekst een profetisch pleidooi voor het herstel van een band, die we nooit mogen en ook niet kunnen verbreken, op straffe van dood : de band met de natuur. Maar onderliggend gebeurt ter zelfdertijd veel meer. Onderhuids beluisteren we hier een machtsrijd onder intellectuelen, zijn we getuige van de veroordeling van bepaalde types van weten, en maken we de herbevestiging en meteen ook de bezetting mee van de plaats van waaruit de filosoof-visionair boven en buiten het gekrakeel van de vakdisciplines op legitieme wijze het woord neemt. De ongemeen scherpe uitvallen van Serres tegen de sociale wetenschappen (o.a. blz. 103, 105, 111) en zijn loflied op de Wijze (mét hoofdletter) van nu (blz. 139-40) zijn daarvan de meest in het oog springende illustraties.

Nogmaals : akkoord, het gaat om een essay. Maar vergoelijkt dit gegeven het absoluut gebrek aan discursieve argumentatie ? Laat dit toe onophoudelijk over te schakelen van een literair-narratief register naar een poëtisch, vervolgens naar filosofisch-historisch en tenslotte naar een allegorisch register ? — Ook al beheerst de auteur die registers in literair opzicht méér dan behoorlijk ? Kortom, kan een filosofisch essay de expressie zijn van een 'schwärmerische' natuurmystiek ? Alleen de vertaling van Roel Kaptein en Robert Lemm is smetteloos.

Antoon BRAECKMAN